

Overhoek op erf

Onder 'erf' verstaan we de grond tussen en rond de bedrijfsgebouwen. De delen van het erf die geen functie hebben voor de bedrijfsvoering noemen we overhoeken. Vaak is een overhoek begroeid met ruigte omdat er geen beheer plaatsvindt. Zo'n lapje grond ligt er soms wat 'verwaarloosd' bij.

Doelstellingen

- soortenrijke, grazige vegetatie
- hoogopgaande ruigtevegetatie
- struweel
- plek voor vogels, zoogdieren, amfibieën en insecten om te schuilen, voedsel te zoeken en/of te nestelen.

Winst voor de natuur

In een soortenrijke, grazige vegetatie zijn op termijn soorten als boerenwormkruid, pastinaak en wilde peen te verwachten. In een weinig voedselrijke, droge overhoek komen herfstleeuwentand en duizendblad voor. Op vochtige plekken groeit vaak rode klaver en pinksterbloem. Op nattere plaatsen kunnen valeriaan, echte koekoeksbloem en moerasspirea verschijnen. In dergelijke vegetaties zijn vaak vlinders als bruin zandoogje en argusvlinder aanwezig. Deze zoeken voedsel, planten zich voort en overwinteren er.

In een ruigtevegetatie groeien behalve grassen, zoals kropaar en grote vossenstaart, ook ruigtekruiden, zoals boerenwormkruid, grote brandnetel, fluitenkruid en speerdistel. Ruigten bieden voedsel aan grasmus, putter, kneu en andere vogels. Ook dagvlinders als atalanta, kleine vos en dagpauwoog komen er aan hun trekken. Zij planten zich in de ruigten voort wanneer er voor de rupsen geschikte voedselplanten groeien. In en tussen struiken, zoals vlier, meidoorn en wilg, kunnen vogels zoals spotvogel en merel nestgelegenheid en voedsel vinden.

In de begroeiing op overhoeken schuilen dikwijls kleine zoogdieren als dwergmuis en huisspitsmuis. Ook hun natuurlijke vijanden zijn er regelmatig te vinden: marters zoals wezel en hermelijn en vogels zoals torenvalk en kerkuil. De amfibieën gewone pad en kleine watersalamander zijn vaak in ruigten aanwezig.

Meest geschikte lokaties

- naast een poel, struweel of bosje. Dieren zullen zo'n overhoek eerder vinden dan wanneer deze geïsoleerd ligt. Een overhoekje dat niet aansluit bij dit soort elementen geeft zeker ook natuurwinst;
- op een zonnige en luwe plek. Deze is aantrekkelijker voor insecten, zoals dagvlinders, dan een beschaduwde of winderige plek;
- een grazige overhoek: op een goed zichtbare plaats; een ruige overhoek: eventueel uit het zicht.

Bert Wagenvoort, melkveehouder in Vorden (Gld) laat al drie jaar de ruigte rond de kuilhoop staan: *“Er staan nu ouderwetse grassoorten die vroeger in echte hooiweides stonden. Ik laat het gras groeien totdat we er hinder van ondervinden tijdens het kuilen, dan maai ik het. En ik maai de akkerdistel weg, anders gaat die overheersen. Ik kan dat makkelijk doen want qua productie tellen deze hoekjes niet mee en het is leuk. We willen deze overhoek ook nog aan laten sluiten op een houtsingel verderop.”*

Aanleg en beheer van een overhoek op een erf

U kunt ervoor kiezen niets te doen op een overhoek op uw erf. Zo'n situatie is voor sommige dieren, zoals (spits)muizen, aantrekkelijk genoeg. Vaak oogt zo'n terrein wat ruig. Heeft u daar bezwaar tegen, ontwikkel dan een grazige vegetatie op de overhoek, al dan niet in combinatie met extra elementen (poel, steen- of takkenhoop, struweel).

Er gelden vijf principes voor het verkrijgen van een zo groot mogelijk aantal planten- en diersoorten op een overhoek:

- het maaien na de bloei en het afvoeren of op een hoop zetten van maaisel bevordert het uitzaaien van planten en het verschrallen van de bodem;
- gefaseerd (in tijd en plaats) maaien biedt meer mogelijkheden voor planten en dieren dan alles in één keer maaien;
- hoe meer variatie in een overhoek (afwisseling van grazige vegetatie, ruigte, bosje, poel, hout- hoop, steenhoop, takkenhoop en dergelijke), hoe groter het aantal soorten;
- maatwerk vergroot de kwaliteit van de natuur in de overhoek. Dat kan door selectief te wieden, minder gewenste planten uit te steken en/of op het juiste moment te maaien en door gewenste soorten een kans te geven zich uit te zaaien;
- geduld hebben. Soms is er al vlug resultaat maar het kan ook een paar jaar duren.

• Richt een niet of moeilijk te gebruiken deel van uw erf in als overhoek

Meestal houdt dit in dat u een hoek waar in de loop van de tijd van alles en nog wat terecht is gekomen opruimt. Het beheer bestond vaak uit 'niets doen'. Dat kan soms ook wel iets leuks voor de natuur opleveren, maar het resultaat wordt vaak beter als u planmatig te werk gaat.

Haal ijzerdraad en ander materiaal weg en breng dit naar de stort of de oud ijzerboer. Zet stenen op een hoop, dakpannen tegen elkaar en maai de vegetatie kort. Trek vervolgens uw plan. Soms komt een overhoek vrij bij het afbreken van een stal of schuur of juist bij het bouwen ervan. Op dat moment is het zeker nuttig na te denken wat u hier mee wilt.

• Wied of maai selectief

Het is zinvol op kleine, grazige overhoeken minder gewenste planten selectief te wieden en gewenste planten te bevorderen. Door regelmatig planten als grote brandnetel en zevenblad uit trekken of af te maaien put u deze uit en krijgen andere planten een betere kans. Op grote overhoeken kunt u dit het beste uitvoeren met een bosmaaier of een cyclomaaier. Gebruik geen chemische bestrijdingsmiddelen. Laat grote brandnetel op een enkele, zonnige plek staan. Het is een belangrijke voedselplant voor de rupsen van veel vlindersoorten.

• Maai zo vaak als nodig

Kiest u niet voor een ruige, maar voor een grazige vegetatie, maai de overhoek dan eerst een aantal jaren regelmatig. Gebruik op kleine overhoeken een zeis of bosmaaier en op grote een cyclomaaier. Staat er veel vegetatie, maai dan minimaal drie à vier keer per jaar.

Als de grond armer wordt en de vegetatie minder snel groeit, kunt u de maaifrequentie terugbrengen tot één- à tweemaal per jaar. Maai dan in juni - juli en in september - oktober. Is de vegetatie heel soortenrijk en de gewasproductie laag, maai dan eenmaal per (twee) jaar in augustus. Laat een deel van de vegetatie staan voor overwinterende dagvlinders, zoals de argusvlinder.

• Voer het maaisel af of zet het op een hoop

Bestaat de vegetatie vooral uit gras of ruigteplanten, zoals ridderzuring of grote brandnetel, voer het maaisel dan direct af. Bevat de vegetatie veel kruiden, zoals pinksterbloem of margriet, laat het dan een aantal dagen liggen. Deze planten kunnen zich dan uitzaaien. Voer het maaisel wel binnen een week af, dat voorkomt verruiging. U kunt het ook op een hoop zetten, bijvoorbeeld langs de rand van een overhoek. Maak meer dan één hoop als u veel maaisel heeft.

• Plag zonodig de grond af

Op een overhoek die vroeger dienst heeft gedaan als stortplaats van voerresten en ander afval groeien vaak vooral distels, kweek en/of grote brandnetel. Maai in mei voordat deze soorten

gaan bloeien. Dat voorkomt uitzaaien en bevordert het uitputten van deze planten. Het kost gewoonlijk nogal wat tijd voordat zo'n overhoek is verschraald. U kunt overwegen de bovenlaag van de grond (20 tot 30 centimeter) af te plaggen. Daarmee versnelt u de verschraling aanmerkelijk en kunnen er eerder kruiden als pinksterbloem of margriet gaan groeien.

- **Breng eventueel zaad op de overhoek**

U kunt de vestiging van gewenste planten ook bevorderen door bloemrijk hooi van een naburig hooilandje op de overhoek neer te leggen of door een zaadmengsel in te zaaien. Zorg er wel voor dat de overhoek niet te voedselrijk is. Veel plantensoorten kunnen zich dan niet handhaven. Voor verdere tips bij het zaaien, zie bijlage 5 'Zaaiadvies' in hoofdstuk 9.

- **Ontzie de overhoek bij slootschonen**

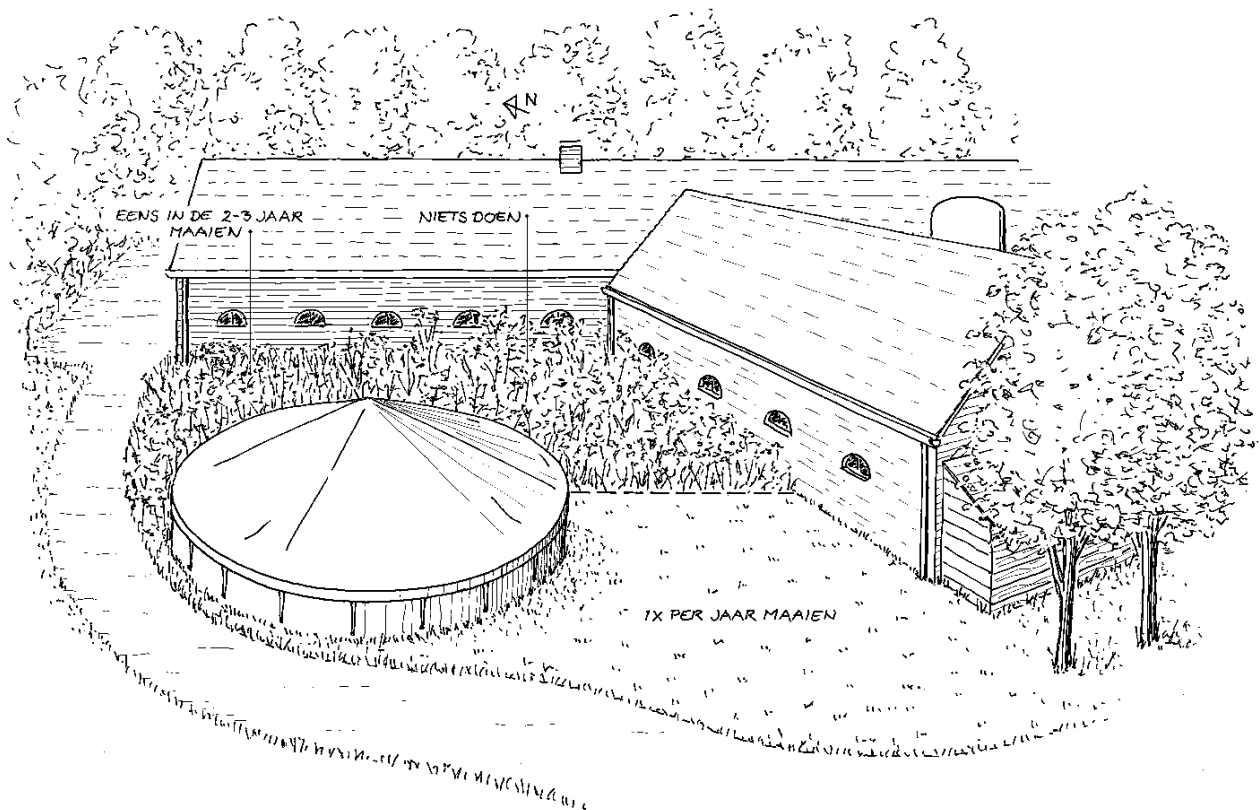
Grenst de overhoek aan een sloot, schoon deze dan bij voorkeur vanaf de andere kant. Leg geen slootschoonmateriaal op de overhoek. Dit is voedselrijk en bevoordeelt snelgroeiende planten zoals grote brandnetel.

- **Breng extra elementen aan op de overhoek**

Is de overhoek groot genoeg, overweeg dan een steenhoop, takkenhoop, struweel en/of poel aan te leggen. Hierdoor zullen meer dieren (bijvoorbeeld gewone pad of wezel) een plek kunnen vinden in de overhoek.

Arbeid en financiering

Het aanleggen en beheren van een overhoek kost, afhankelijk van de grootte, één tot enkele uren per jaar. Er bestaat geen financiële regeling voor de aanleg en het beheer van een overhoek op een erf, wel voor een overhoek op bouwland of grasland. Informeer hiernaar bij uw adviseur.

Gefaseerd beheer van een overhoek op een erf